

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC
TRƯỜNG HỒNG QUANG. *Quyền của người đồng tính, song tính, chuyển giới và liên giới tính theo pháp luật Việt Nam hiện nay*

Chuyên ngành: Luật Hiến pháp và Luật Hành chính

Mã số: 9 38 01 02

Người đồng tính, song tính, chuyển giới và liên giới tính (viết tắt là LGBTI) trên thực tế đã tồn tại từ rất lâu trong xã hội và được khắc họa rõ nét trong xã hội hiện đại ngày nay. Đây là vấn đề thể hiện sự đa dạng tính dục, bản dạng giới trong đời sống xã hội hiện đại, do đó quyền của nhóm đối tượng này cũng ngày càng được quan tâm nhiều hơn và trở thành vấn đề gây tranh luận ở nhiều quốc gia trên thế giới trong quá trình xây dựng và thi hành pháp luật. Ở Việt Nam, pháp luật về quyền của người LGBTI còn có những khoảng trống nhất định, chưa bao phủ lên tất cả các đối tượng này như mối quan hệ chung sống cùng giới, quan hệ tài sản, quyền về con cái, thi hành án hình sự... Vì vậy, nghiên cứu về quyền của người LGBTI góp phần hoàn thiện pháp luật nhằm bảo đảm quyền con người, nâng cao giá trị xã hội của pháp luật tại Việt Nam và phù hợp với xu hướng chung của thế giới.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục tài liệu tham khảo và Chương 1 trình bày về *tình hình nghiên cứu liên quan đến đề tài*, Luận án gồm có 3 chương chính (từ Chương 2 đến Chương 4).

Chương 2: Những vấn đề lý luận về quyền và pháp luật về quyền của người đồng tính, song tính, chuyển giới và liên giới tính

Người LGBTI không phải là hiện tượng xã hội có tính chất tạm thời. Sự tồn

tại của hiện tượng này là tất yếu, xuất hiện ở mọi xã hội, trong mọi giai đoạn lịch sử. Các nghiên cứu đã chỉ ra rằng, LGBTI là những điều tự nhiên trong quá trình phát triển của xã hội. Nhận thức về vấn đề này dựa trên các khái niệm cơ bản về xu hướng tính dục và bản dạng giới. Trong khi người dị tính chiếm đa số thì LGBTI là nhóm thiểu số trong xã hội.

Sự phát triển của đời sống đã nâng cao các đòi hỏi về quyền tự do, quyền sống của con người. Trong bối cảnh đó, người LGBTI đã nảy sinh các mâu thuẫn với xã hội liên quan đến các yêu cầu được xã hội công nhận sự tồn tại của mình, với những giá trị truyền thống, chuẩn mực văn hóa, đạo đức lâu đời. Xung đột ngày một mạnh mẽ của các lợi ích ấy đòi hỏi cần có sự điều chỉnh hợp lý của pháp luật. Theo đó, pháp luật là công cụ quan trọng để bảo vệ, bảo đảm quyền của người LGBTI. Nếu quyền của các đối tượng này không được pháp luật ghi nhận, sẽ không thể giải quyết được các mâu thuẫn phát sinh trong xã hội trong quá trình họ mưu cầu, tìm kiếm hạnh phúc, tự do, bình đẳng. Dựa trên các đặc điểm của nhóm LGBTI, pháp luật cần xem xét, ghi nhận nhiều vấn đề về quyền của họ như quyền bình đẳng, không phân biệt đối xử, mối quan hệ chung sống của cặp đôi cùng giới, quyền chuyển đổi giới tính, vấn đề xác định giới tính, những lĩnh vực về tư pháp hình sự, bảo vệ đời sống riêng tư...

Việc ghi nhận quyền của người LGBTI trong pháp luật vừa bảo đảm cho nhóm này có cơ sở pháp lý vững vàng để tự bảo vệ quyền lợi cho chính mình, vừa tạo cơ sở cho sự tuân thủ, tôn trọng các quyền đó của các chủ thể khác trong xã hội. Luận án hệ thống các quyền của người LGBTI, trong

đó có một số quyền đặc thù; đồng thời làm rõ các yếu tố ảnh hưởng đến việc xây dựng, thi hành pháp luật về quyền của người LGBTI với mức độ khác nhau.

Chương 3: Thực trạng pháp luật và thi hành pháp luật về quyền của người đồng tính, song tính, chuyển giới và liên giới tính tại Việt Nam hiện nay

LGBTI là những xu hướng tính dục, bản dạng giới và đặc điểm cơ thể tự nhiên của loài người; không phải là bệnh lý, cũng không có khả năng lây nhiễm từ người này sang người khác. Bản thân người LGBTI là nhóm yếu thế trong xã hội và đôi khi chỉ công khai trong cộng đồng riêng, do đó họ thường phải đối mặt với nhiều định kiến, sự kỳ thị, phân biệt đối xử không chỉ từ gia đình, xã hội, bạn bè mà cả chính những người trong cùng cộng đồng LGBTI. Nếu như trước đây, các vấn đề thuộc về cá nhân của người LGBTI bị che khuất hoặc lu mờ trước những đòi hỏi khắc nghiệt của cuộc sống cùng quan niệm khắt khe về chuẩn mực khiến nhiều người LGBTI không dám công khai thân phận của mình, thì những năm trở lại đây với sự biến đổi mạnh mẽ trong thái độ và hành vi của người dân đối với nhiều vấn đề xã hội, trong đó có quyền được sống thật với xu hướng tính dục của mình, hoạt động của người LGBTI ngày càng gia tăng. Chính vì thế, nhu cầu được bảo vệ quyền bình đẳng của người LGBTI cũng trở nên bức thiết.

Mặc dù ở Việt Nam xuất hiện yêu cầu bảo đảm quyền của người LGBTI, nhưng không vì vậy mà pháp luật ngay lập tức có thể ghi nhận tất cả các quyền này, bởi nó có thể dễ dẫn đến những “cú sốc” cho xã hội, nhất là trong bối cảnh một xã hội truyền thống như nước ta. Vấn đề quyền của người LGBTI xuất hiện khá muộn trong hệ thống pháp luật Việt Nam (chỉ có quyền xác định giới tính được ghi nhận từ năm 2005).

Trong khoảng hơn 5 năm trở lại đây, hệ thống pháp luật Việt Nam đã được sửa đổi, bổ sung một số quy định khá tích cực, phát triển về quyền của các đối tượng này (hôn nhân và gia đình, dân sự, tư pháp hình sự). Tuy vậy, nhìn chung, pháp luật về quyền của người LGBTI ở nước ta còn thiếu vắng khá nhiều các quy định so với tiêu chuẩn chung của thế giới.

Thực tiễn thi hành cho thấy, pháp luật Việt Nam về quyền của người LGBTI chưa thực sự tiệm cận với các giá trị chung trên thế giới. Nhiều hạn chế, khó khăn và nhu cầu pháp lý về quyền của các đối tượng này đã được Luận án phân tích, đánh giá cụ thể (nhận thức về quyền, các quyền chung, các quyền đặc thù...). Cơ chế bảo vệ, thúc đẩy quyền của người LGBTI trong thực tế còn khá bất cập. Do đó, một số quyền đã được ghi nhận chung cho mọi người trong xã hội nhưng vẫn bị vi phạm, ảnh hưởng đến quyền lợi của người LGBTI. Các cơ quan nhà nước bộc lộ một số hạn chế, tồn tại trong quá trình xây dựng, thi hành pháp luật, tuyên truyền, phổ biến kiến thức, pháp luật... về quyền của người LGBTI. Trong xã hội, nhận thức và thái độ của người dân về vấn đề này mặc dù đã có những thay đổi tích cực nhưng về tổng thể vẫn còn có những quan điểm chưa thống nhất hoặc nhiều quan điểm còn lưỡng lự đối với các vấn đề về quyền của người LGBTI. Sự tham gia của các tổ chức xã hội vào việc bảo vệ, thúc đẩy quyền của các đối tượng này gặp một số hạn chế, khó khăn nhất định (thể chế, cơ chế tài chính...).

Luận án chỉ rõ Việt Nam đã có sự đổi mới trong tư duy lập pháp về quyền của người LGBTI. Về cơ bản, pháp luật Việt Nam đã ghi nhận hầu hết các quyền của người LGBTI. Tuy nhiên, giữa ý thức, tư tưởng về quyền con người và quyền con người đã được thể chế hóa có một khoảng cách nhất định. Do vậy, một số quyền của

các đối tượng này chưa được ghi nhận hoặc chưa hoàn thiện do Việt Nam đang trong quá trình xây dựng, hoàn thiện chính sách, pháp luật có liên quan (quyền kết hôn của cặp đôi cùng giới; quyền nhận con nuôi chung của cặp đôi cùng giới; quyền liên quan đến mang thai hộ cho cặp đôi LGBTI; các vấn đề liên quan đến phòng, chống bạo lực gia đình...). Đặc điểm này của pháp luật Việt Nam cũng khá tương đồng với các quốc gia khác trên thế giới. Bên cạnh đó, Luận án cũng khẳng định trước hết cần quan tâm đảm bảo những vấn đề cấp bách cho người LGBTI như: chống kỳ thị, phân biệt đối xử, bạo lực gia đình, giải quyết một số vấn đề khó khăn của người chuyển giới, trợ giúp pháp lý, tiếp cận pháp luật... Đối với những vấn đề liên quan đến quan hệ sống chung của cặp đôi cùng giới và con cái..., pháp luật cần có những lộ trình nhất định.

Chương 4: Quan điểm và giải pháp hoàn thiện pháp luật về quyền của người đồng tính, song tính, chuyển giới và liên giới tính tại Việt Nam

Hoạt động thi hành pháp luật về quyền của người LGBTI đóng vai trò hết sức quan trọng trong việc bảo đảm hiện thực hóa pháp luật về quyền của nhóm này, vì vậy, cần có những giải pháp cụ thể, phù hợp với thực tiễn.

Để hoàn thiện pháp luật, nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật về quyền của người LGBTI tại Việt Nam cần có sự phối hợp, gắn kết chặt chẽ của nhiều yếu tố khác nhau. Luận án đưa ra một số quan điểm quan trọng về các yếu tố này gồm: i) Tiếp cận nhiều hơn với các giá trị văn hóa mới; ii) Tiếp cận đầy đủ và toàn diện về bản chất quyền của người LGBTI; iii) Việc hoàn thiện pháp luật về quyền của người LGBTI phải chú trọng đến tính đồng bộ, thống nhất của pháp luật và phải theo lộ trình; iv) Cần chú trọng các giải pháp nhằm nâng cao nhận thức và thúc

đẩy thi hành pháp luật về quyền của người LGBTI. Trên cơ sở đó, Luận án đề xuất các giải pháp hoàn thiện hệ thống pháp luật, thi hành pháp luật về quyền của người LGBTI dựa trên các yêu cầu về công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm quyền con người. Đối với giải pháp *nâng cao nhận thức*, người LGBTI cần tích cực, chủ động hơn để góp phần thay đổi quan điểm tiêu cực của xã hội về bản thân mình; các cơ quan nhà nước (Bộ Y tế, Bộ Giáo dục và Đào tạo...), các tổ chức xã hội, truyền thông, báo chí cần có những giải pháp cụ thể, hiệu quả để góp phần định hướng nhận thức đúng đắn về vấn đề này. Đối với giải pháp *hoàn thiện quy định pháp luật*, cần tập trung vào các giải pháp pháp lý nhằm đáp ứng một số nhu cầu bức thiết về quyền của người LGBTI tại Việt Nam (bình đẳng, không bị phân biệt đối xử, quan hệ sống chung, thủ tục hành chính, chuyển đổi giới tính, xác định giới tính...). Đối với giải pháp *thúc đẩy thi hành pháp luật về quyền của các đối tượng này*, cần tiếp cận đầy đủ hơn phương pháp tiếp cận dựa trên quyền trong quá trình xây dựng, thi hành pháp luật của các cơ quan, cán bộ nhà nước; tăng cường hơn nữa sự tham gia của người dân trong quá trình xây dựng pháp luật và nâng cao trách nhiệm của cơ quan chủ trì soạn thảo trong việc tiếp thu, giải trình ý kiến góp ý của cá nhân, tổ chức; hoàn thiện cơ sở pháp lý cho hoạt động của các tổ chức xã hội và nghiên cứu hoàn thiện các thiết chế về bảo vệ quyền của người LGBTI; tiếp tục nghiên cứu nhân rộng các mô hình hỗ trợ cộng đồng góp phần bảo vệ quyền của người LGBTI.

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp Học viện, họp tại Học viện Khoa học xã hội (Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam) năm 2019.

QT.
giới thiệu